

УДК 376.1 + 64.048.6 + 37.013.77]: 004 (045)

Дегтяренко Тетяна Миколаївна, докторант Інституту спеціальної педагогіки НАПН
України, м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ КОРЕКЦІЙНО- РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ

Анотація

У статті проведено аналіз існуючих видів діяльності в підсистемах системи корекційно-реабілітаційної допомоги, що належать до різних галузей соціальної сфери. Визначено ієрархічні позиції об'єкта і суб'єктів корекційно-реабілітаційної допомоги в структурі регіональної системи допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю. На основі проведеного дослідження реалій впровадження інформаційні технології у різних галузях, які є підсистемами системи корекційно-реабілітаційної допомоги, виділено загальні теоретичні положення, які є суттєвими для визначення параметрів засобів і систем їх інформатизації в процесі корекційно-реабілітаційної допомоги.

Ключові слова: особи з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю, корекційно-реабілітаційна допомога, структура регіональної системи, інформаційні технології.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми обумовлена, *по-перше*, початком сприймання корекційно-реабілітаційної допомоги як феномену і як самостійної системи, що потребує управління; необхідністю управління корекційно-реабілітаційним процесом протягом життя індивіда з особливими потребами. *По-друге*, розвитком в Україні інноваційних підходів до надання послуг населенню, зокрема з широким застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Усе зазначене обумовлює новий напрямок у наукових розробках із модернізації системи корекційно-реабілітаційної допомоги й інноваційних підходів до її реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Ретроспективний розгляд розвитку системи корекційно-

реабілітаційної допомоги довів, що історично склалася система допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю, яка є комплексною і включає в себе вплив на об'єкт допомоги – особу з особливими потребами, який здійснюють спеціалісти різних галузей (охорони здоров'я, освіти, соціального захисту), які стають суб'єктами допомоги [2]. Отже, у межах нашої статті проблему застосування інформаційних технологій у системі корекційно-реабілітаційної допомоги ми будемо розглядати як комплексну проблему, яка охоплює зазначені галузі.

Досягнення у розвитку мережі інформаційних технологій, наростаюче розгалуження мережі Інтернет і збільшення кількості її користувачів, глобально змінили філософію життя у масштабі всієї планети. У вузькому сенсі ці досягнення сприяють зміні поглядів на надання послуг населенню, зокрема громадянам з особливими потребами, і формуванню сучасних підходів у наданні послуг з реабілітації, які здійснюються в мережі закладів соціальної сфери. Підґрунтям розв'язання проблеми інформатизації галузей соціальної сфери в Україні можна визнати останні нормативно-директивні документи в галузях охорони здоров'я, освіти, праці і соціального захисту. Згідно із Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» внесено зміни до інших законів України, які впливають із цього Закону й наведено нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом.

Питання застосування інформаційно-комунікаційних технологій і проблеми інформатизації й розгортання інформаційної мережі у своїх наукових публікаціях розглядали: в галузі охорони здоров'я – В. І. Козявкін, Б. Д. Волошин, С. М. Гордієвич, В. І. Лисович, І. П. Маргосюк, О. В. Козявкіна, О. О. Качмар, у галузі освіти – В. Ю. Биков, А. Ю. Пилипчук, О. Є. Кравчина, Н. Т. Задорожна, Т. С. Яшина, А. В. Могилев та ін., у галузі соціального захисту – І. Терюханова, проблеми інформатизації управлінської діяльності знайшли своє відображення у роботах Л. І. Даниленко, Г. В. Єльнікової та ін. Але проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій в обслуговуванні протягом життя осіб з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю не розглядалась.

Отже, актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю розробки теоретичних засад розвитку і застосування, науково-технічних розробок щодо створення інформаційних систем, спрямованих на управління процесом корекційно-

реабілітаційної допомоги. Цей напрям відповідає актуальній для України проблемі формування сучасного інформаційного суспільства, що законодавчо визначається у зазначеному вище Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 року за № 537.

Мета даної статті – визначити структуру єдиного інформаційного простору регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги і параметри, що його характеризують.

Виклад основного матеріалу. У рамках визначеної мети даної статті намічено:

- провести аналіз існуючих видів діяльності у підсистемах системи корекційно-реабілітаційної допомоги, що належать до різних галузей соціальної сфери. Визначити ієрархічні позиції об'єкта і суб'єктів корекційно-реабілітаційної допомоги в структурі регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги;
- вивчити реалії впровадження і перспективи розгортання мережі інформаційного простору в різних галузях, які є підсистемами системи корекційно-реабілітаційної допомоги;
- на основі проведеного дослідження – виділити загальні теоретичні положення, які є суттєвими для визначення параметрів засобів і систем їх інформатизації. Внесення пропозицій щодо інформатизації системи корекційно-реабілітаційної допомоги.

Для визначення структури і параметрів єдиного інформаційного простору системи корекційно-реабілітаційної допомоги слід: 1) акцентувати увагу на особливостях структури системи допомоги особам із психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю в Україні; і 2) виділити пріоритетні види діяльності у системі корекційно-реабілітаційної допомоги (рис. 1).

Особливістю структури системи корекційно-реабілітаційної допомоги є те, що вона охоплює провідні галузі соціальної сфери (охорони здоров'я, освіти, праці і соціального захисту). Пріоритетними видами діяльності у зазначених галузях можна визначити *наукові дослідження, управління і специфічну для кожної галузі діяльність (лікування, навчання, соціальний захист).*

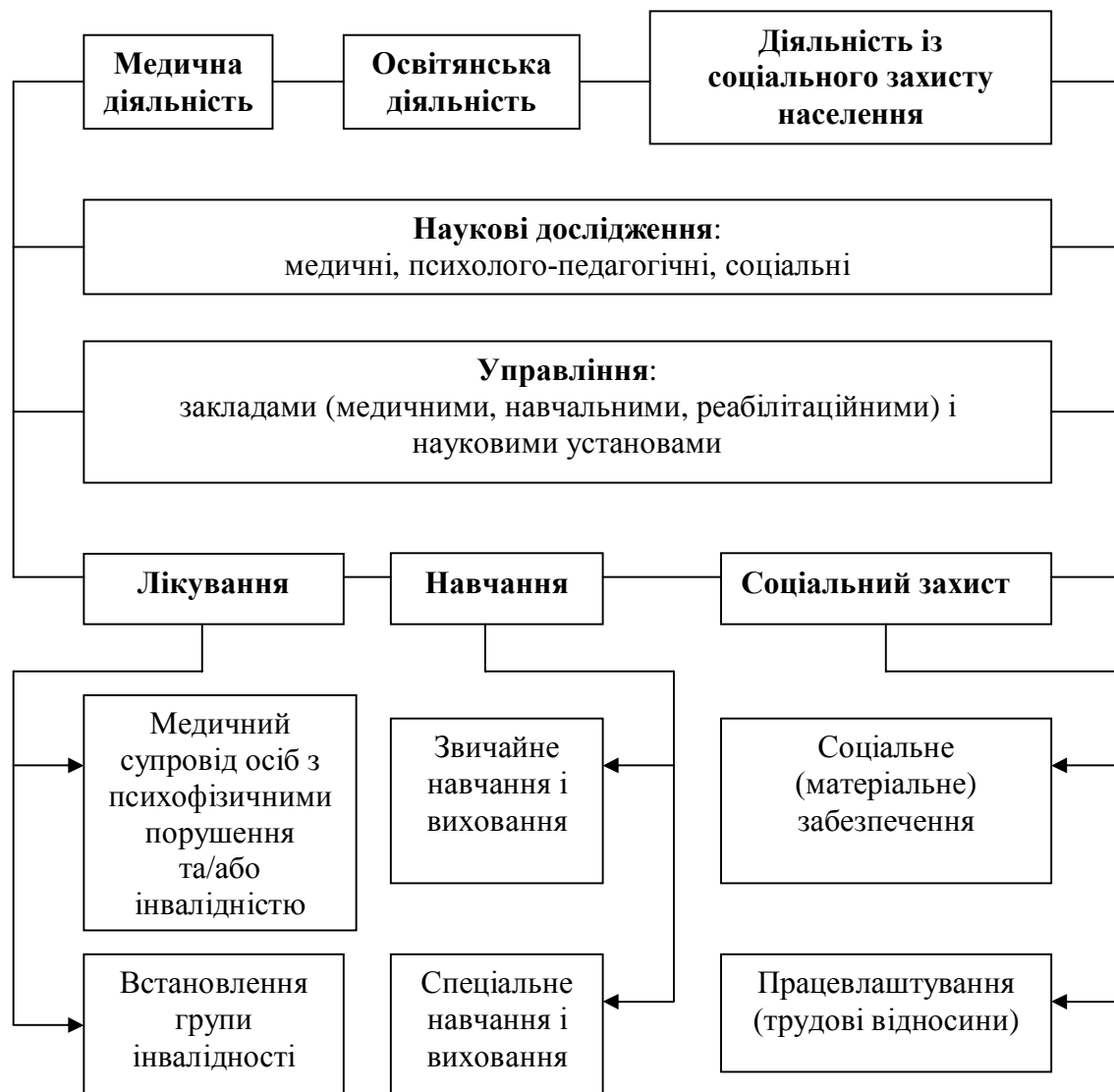

Рис. 1. Види діяльності в системі корекційно-реабілітаційної допомоги

Підґрунтям для такого розгляду видів діяльності в системі корекційно-реабілітаційної допомоги стали дослідження А. Ю. Пилипчука, який, розглядаючи структуру і параметри єдиного інформаційного простору системи освіти України, виділив такі складові: управління, навчання і наукові дослідження [8]. У своїх публікаціях автор зазначає, що єдиний інформаційний простір є сукупністю різних видів єдиних інформаційних просторів, які пов'язані з видами діяльності. У нашому випадку вони пов'язані з різними видами допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю: медичною, навчальною і із соціального захисту.

У своїх дослідженнях, ми прийшли до висновку, що для формування єдиного інформаційного простору регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги надзвичайно важливо визначити: 1) ієрархічні позиції учасників корекційно-

реабілітаційного процесу (рис. 2) у процесі допомоги протягом життя особи з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю, і 2) можливості застосування інформаційних технологій.

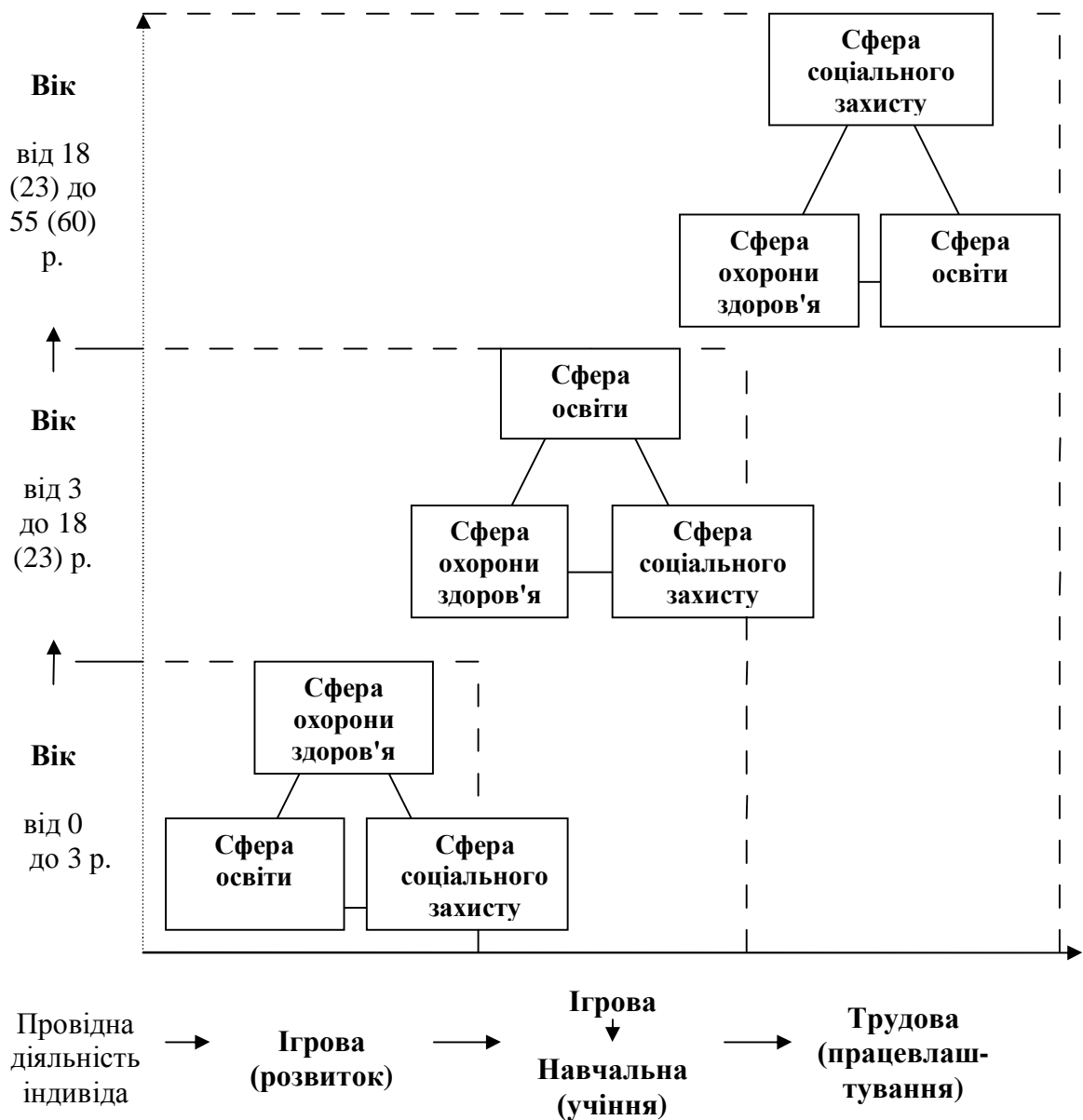

Рис .2. Ієрархічні позиції об'єкта і суб'єктів корекційно-реабілітаційної допомоги

У нашій схемі вертикальна вісь вказує на вікові показники об'єкта корекційно-реабілітаційної допомоги, а горизонтальна – вказує, яка діяльність є провідною залежно від віку особи з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю (від неї, на нашу думку, залежить особливість корекційно-реабілітаційного впливу суб'єктів на об'єкт корекційно-реабілітаційної допомоги). Відповідно до віку особи і залежно

від провідної діяльності змінюються пріоритети в наданні корекційно-реабілітаційної допомоги. Схема наочно демонструє, що у разі необхідності допомога особам із психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю може тривати протягом їх життя.

Відомо, що відокремлення галузей одна від одної в процесі допомоги особам із психофізичними порушеннями, обумовлює проблеми організації і забезпечення наступності і безперервності корекційно-реабілітаційної допомоги протягом їхнього життя. Широке упровадження інформаційних технологій у процес допомоги є необхідною складовою розвитку системи корекційно-реабілітаційної допомоги, оскільки це надасть змогу запобігти вдоскладненням її реалізації. Для прийняття правильних і своєчасних рішень під час корекційно-реабілітаційного супроводу осіб з особливими потребами впродовж усього життя необхідна оперативна і вірогідна інформація як про етапи і результати проведеного лікування, реабілітації, психолого-педагогічної допомоги тощо, так і відомості про останні наукові розробки, що важливо для управління зазначеним процесом.

Вивчення сучасного стану впровадження інноваційних технологій у практичну діяльність галузей, зазначених у нашому дослідженні, довело, що застосування інформаційно-комунікаційних технологій набуває все більшого розмаху. Усе ширше вони застосовуються під час здійснення наукових, економічних, управлінських та ін. видів діяльності. У різних галузях соціальної сфери (охороні здоров'я, освіти, соціальному захисті) дедалі більше уваги звертають на інформаційні технології: у кожній галузі створюються системи обліку і спостереження, зокрема бази даних на осіб із психофізичними порушеннями та/або інвалідів у галузях освіти і соціального захисту; ведуться картки на кожну особу, яка зверталася за медичною допомогою. Але відокремленість галузей, недовготривале зберігання індивідуальних карток (медичної картки близько 25 років, особової справи учня – протягом навчання) не дозволяє забезпечити пролонговану у часі корекційно-реабілітаційну допомогу особам із психофізичними та/або з інвалідністю й забезпечити взаємозв'язок між галузями в процесі допомоги.

Створення єдиного інформаційного простору певної системи є, як правило, невід'ємною складовою процесу інформатизації цієї системи. **Цілі** створення системи інформатизації, а отже і єдиного інформаційного простору – **підвищення ефективності процесів (видів діяльності)**, які здійснюються в системі. Виходячи з

цього, *види діяльності, які здійснюються в системі, можуть бути основою для визначення основних параметрів єдиного інформаційного простору цієї системи (виділено нами – Д. Т.)* [8].

Отже, визначимо актуальні напрямки розвитку інформаційних систем зазначених галузей, які можуть стати в майбутньому предметом дослідження і впровадження у практику.

Оперативний обмін інформацією між різними її ланками (охорони здоров'я, освіти, соціального захисту) є однією з передумов успішної корекційно-реабілітаційної допомоги.

Одним з актуальних питань (і функцією єдиної інформаційної бази регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги) стає впровадження електронної картки корекційно-реабілітаційного супроводу. Строки ведення даної картки: від моменту встановлення первинного дефекту (порушень сенсорних, мовленнєвих і відхилень у розвитку) та пролонговано – протягом тривалого процесу надання корекційно-реабілітаційної допомоги. Дані електронної картки будуть слугувати підґрунтям для: а) прогнозування, планування кількості майбутніх робочих місць для осіб із психофізичними порушеннями і термінів їх створення; б) проведення профорієнтаційної роботи, профвідбіру і підготовки до майбутньої професії.

Процес збору даних може бути децентралізований. Користувачі вводять або актуалізують дані безпосередньо з робочих місць. Слід зазначити, що інформація, яка буде накопичуватись у картці є конфіденційною і не підлягає оголошенню [4]. Тому зібрані дані стають доступними певній категорії користувачів з дотриманням розумних обмежень. Обмеження за конфіденційністю і рівнем регулюються системою паролів користувачів при доступі до центральної бази даних.

Друга з основних функцій єдиної інформаційної бази регіональної системи корекційно-реабілітаційної допомоги – збір даних про інновації, що пов'язані зі здійсненням корекційно-реабілітаційної допомоги. Завдяки цьому напрямку інформація про наявні різновиди допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або інвалідністю перш за все в окрузі, регіоні, а також у країні, світі буде зосереджена й систематизована в єдиній інформаційній базі, що полегшить особам з особливими потребами або їхнім батькам (опікунам) вибрати певний напрямок допомоги.

Третя – систематизація наукових розробок і розроблених на їх підґрунті науково-методичних засад здійснення корекційно-реабілітаційної допомоги.

Четверта функція – забезпечення оперативного управління системою, що забезпечить оптимізацію її ефективності й повисить якість.

Вивчення практики дозволило встановити, що єдиний інформаційний простір (ЄІП) різних підсистем, що є складовими корекційно-реабілітаційної допомоги, суттєво відрізняються. Грунтуючись на дослідженнях А. Ю. Пилипчука [8], ми пропонуємо такі підходи: для створення єдиної регіональної інформаційної системи слід визначити спільні параметри, за якими стане можливим об'єднання різних галузей соціальної сфери:

- види інформаційних ресурсів, якими можуть обмінюватися об'єкти системи (бази даних, програми тощо);
- кількість об'єктів, які інформаційно взаємодіють в системі;
- територія, на якій розташовані об'єкти, що охоплені єдиним інформаційним простором (певна адміністративно-територіальна одиниця (регіон, округ, район, місто тощо);
- правила організації обміну інформаційними ресурсами між об'єктами (маршрутизація, протоколи обміну тощо);
- швидкість обміну інформаційними ресурсами між об'єктами;
- типи каналів обміну інформаційними ресурсами між об'єктами.

Висновки. Отже, останнім часом найважливішим питанням, яке слугує об'єктом дискусій є зміна підходів до надання допомоги особам із психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю. Відбувається зміна філософії суспільства і законодавчих підходів до цього питання.

Відповідно до сучасних досліджень у галузі застосування інформаційних технологій [1; 3; 9] під поняттям «єдиний інформаційний простір» системи корекційно-реабілітаційної допомоги слід розуміти можливість спільного використання наявних у системі електронних інформаційних ресурсів усіма суб'єктами системи. Це досягається, як правило, завдяки використанню в системі засобів ІКТ і протоколів обміну, які відповідають єдиним вимогам (стандартам).

Структура системи корекційно-реабілітаційної допомоги і види діяльності, які здійснюються в ній, належать до найважливіших параметрів системи, які

характеризують її як об'єкт інформатизації. За наочним зображенням (див. рис. 1) можна судити про складність її здійснення. Це обумовлює необхідність громадського обговорення, розробки директивно-нормативної бази й актуальність проведення прикладних досліджень, разом із дослідженнями структури інформаційних систем різних галузей (систем охорони здоров'я, освіти, соціального захисту), з проблеми створення ефективної системи інформатизації як окремих об'єктів, так і системи корекційно-реабілітаційної допомоги в цілому.

Список використаних джерел

1. *Биков В. Ю.* Розвиток структури комп'ютерних систем опрацювання статистичної звітності для забезпечення управління освітою / В. Ю. Биков, В. В. Гапон, М. Я. Плєскач // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005. – № 3.
2. *Дегтяренко Т. М.* Науково-методичні основи управління системою корекційно-реабілітаційної допомоги. Монографія / Т. М. Дегтяренко. – Суми, 2010.
3. *Задорожна Н. Т.* Концепція створення інформаційної системи планування наукових досліджень АПН України на базі мережі Інтернет / Н. Т. Задорожна // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – №2 (10). – Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.
4. Закон України «Про психіатричну допомогу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 9, ст. 143) // Верховна Рада України; Закон від 22.02.2000 за № 1489-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1489-14>.
5. *Козьявкін В. І.* Застосування електронної медичної картки в реабілітації / [Козьявкін В. І., Качмар О. О., Волошин Б. Д., Лисович В. І.] // Мат-ли міжнарод. наук.-практ. конф. «Проблеми клінічної неврології: історія, сучасність, перспективи». – Львів: ЛНМУ імені Данила Галицького, 2005.
6. *Кремень В. Г.* Суспільство знань і якісна освіта / В. Г. Кремень // Освіта. – 2007. – № 13–14.
7. Парламентські слухання з розвитку інформаційного суспільства в Україні 21 вересня 2005 року. – К., 2005. – 64 с.
8. *Пилипчук А. Ю.* Єдиний інформаційний простір системи освіти України: структура і параметри / А. Ю. Пилипчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – №2 (10). – Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.

9. *Пилипчук А. Ю.* Система освіти України як об'єкт інформатизації: види діяльності в системі освіти / А. Ю. Пилипчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – №1 (9). – Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu.ua.net/em.html>.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ КОРРЕКЦИОННО-РЕАБИЛИТАЦИОННОЙ ПОМОЩИ

Дегтяренко Т. Н.

Аннотация

В статье проведен анализ существующих видов деятельности в подсистемах системы коррекционно-реабилитационной помощи, которые принадлежат к разным областям социальной сферы. Определены иерархические позиции объекта и субъектов коррекционно-реабилитационной помощи в структуре региональной системы помощи лицам с психофизическими нарушениями и/или с инвалидностью. На основе проведенного исследования реалий внедрения информационных технологий в разных областях, являющихся подсистемами системы коррекционно-реабилитационной помощи, выделено общие теоретические положения, которые являются существенными для определения параметров средств и систем их информатизации в процессе коррекционно-реабилитационной помощи.

Ключевые слова: лица с психофизическими нарушениями и/или с инвалидностью, коррекционно-реабилитационная помощь, структура региональной системы, информационные технологии.

INFORMATION TECHNOLOGY IN THE SYSTEM OF CORRECTIONAL-REHABILITATION CARE

Dehtyarenko T.

Resume

The analysis of the existing activities in the subsystems of correctional-rehabilitation care system, which belong to different social sectors, was done in the article. Hierarchical positions of object and subjects of correctional-rehabilitation assistance in the structure of the regional system of care for persons with mental and physical impairments were defined. Based on the research realities of implementing information technologies in various fields, which are subsystems of correctional-rehabilitative care, the general theoretical principles

that are essential for determining the parameters and systems of their informatization in the process of correctional-rehabilitation assistance were highlighted.

Keywords: people with mental and physical impairments, correctional-rehabilitation help, the structure of regional systems, information technology.